

Vass Vilmos: *A pedagógia lelke. Történetek a tanítás világából.* Budapest: Tea Kiadó, 2025. 256 p. ISBN 978-615-82679-6-0.

H. Nagy Péter

Ha volna egy országom, abban Vass Vilmos lenne az oktatásügyi miniszter. Hamarosan kifejtem, miért, előtte azonban álljon itt egy idézet – mintegy mottóként –, majd belekezek egy történetbe. „Büszkén mondhatom – írja Vass Vilmos *A pedagógia lelke* című könyvének elején –, hogy van miből meríteni. Ezalatt a több mint negyven év alatt hét országban tanítottam és közel negyven országban jártam. Számításaim szerint ez kb. negyvenezer tanórát és mintegy félmillió diákot jelent, valamint meghatározó élményeket, sikereket és kudarokat, egyéni sorsokat, nehéz és vidám pillanatokat, amelyekből (jó esetben) sokat lehet tanulni, még többet tapasztalni. A számok mögött rengeteg eset van, amelyet az orvostudományban az eredményes gyógyítás egyik alapjának tekintenek. Minél több eset van egy orvos fejében, annál nagyobb valószínűséggel gyógyít jobban. Hasonló a helyzet, meglátásom szerint, a pedagógiában is.” (9–10) Nézzük a történetet néhány évszám és tétel mentén.

1980-ban tátott szájjal néztük a *Kozmosz* című minisorozatot, amelyben Carl Sagan személyes hangon, de lenyűgöző tudományos pontossággal meséli el az univerzum(unk) történetét, és amely mérföldkőnek számít a tudományos ismeretterjesztésben. Volt már példa hasonlóra, mármint arra, hogy a tudományos beszéd közérthető előadásmóddal társul, mint Richard Dawkins *Az önző gén* című, 1976-ban megjelent könyve esetében. Az előszóban a későbbi sztárbiológus azt írja, hogy ezt a könyvet tudományos-fantasztikus regényként kellene olvasni, de persze nem az, hanem tudományos gondolatmenet. A science és a fiction ilyen jellegű párosítása később gyakori lesz ebben a műfajban. (Ennél visszább nem megyünk az időben, de a 19. századból Alexander von Humboldt *A természet szemlélése* című könyve, amely Andrea Wulf *A természet feltalálója* című monográfiája szerint „tudományos mű, amelyik azonban nem riad vissza a líraiságtól sem”, vagy Charles Darwin *A fajok eredete* című munkája bátran nevezhető ezek előzményeknek.)

Aztán 1988-ban megjelent Stephen Hawking *Az idő rövid története* című könyve, amely rövid időn belül bestseller lett, és ezzel megváltozott a tudománynépszerűsítés megítélése. Azóta ez a műfaj virágzik, és menet közben kialakult egy olyan változata, amely a *The Science of...* kezdetű kiadványok csoportja, illetve egy másik, amelyre jó példa Robert J. Shiller *Narratív közgazdaságtan* című, 2019-ben napvilágot látott könyve. Ezen a ponton már utalhatunk Vass Vilmos *A pedagógia lelke* című könyvének alcímére (*Történetek a tanítás világából*) és koncepciójára, melyek alapján a szerző művét narratív pedagógiának is nevezhetnénk. Teljes joggal, hiszen egyrészt a történetek ereje felől közelíti meg a pedagógiai praxist (azért meséli el a könyvben szereplő történeteket, hogy az olvasó a lehető legtöbbet megérthessen a pedagógia lelkéből), másrészt külön fejezetet szentel a narratívák világ-és emberalkotó funkciójának (erről szól a könyv első fejezete).

Ha legyezőszerűen kiterítjük a fentebbi hivatkozásokat, láthatóvá válik, hogy miért került ide előzményként a tudománynépszerűsítés kontextusa. Mindenekelőtt azért, mert Vass Vilmos (aki egyébként körülbelül akkor kezdte a pályafutását, amikor Sagan *Kozmosza* debütált) valami nagyon hasonlót hozott létre, mint az említett szerzők, csak a pedagógiára vonatkozóan: elkészítette a narratív neveléstudomány személyes kézikönyvét, amely mindenki számára, aki kapcsolatba kerül az oktatással, rendkívül hasznos lehet, ugyanakkor hihetetlenül üdítő olvasmány. Ha valakit foglalkoztat a kultúra geometrizációja vagy a geometria kulturalizációja, akkor olyasmik juthatnak eszébe, mint a szerelmi háromszög (pl. a melodramákból vagy a homéroszi eposzokból) vagy éppen a Bermuda-háromszög az ufológiából, és így tovább, ám ha Vass Vilmos könyvét elolvassa, akkor ezek után – garantáltan – a Vass-háromszög fog eszébe jutni róla. (Együttes tanulás – közös gondolkodás – néha kreativitás.)

A pedagógia lelke nyolc fejezetből (plusz egy bevezetésből és utószóából) áll, melyek a következő fogalmak köré szerveződnek: 1. A narratíváról, 2. A tanulásról, 3. A gondolkodásról, 4. A kreativitásról, 5. A tervezésről, 6. A fejlesztésről, 7. Az értékelésről, 8. A motivációról. A fejezetcímekben szereplő fogalmak egy nagyobb hálózat csomópontjai, a mérlegelő töprengés alapvető kiindulópontjai, melyek nélkül elképzelhetetlen egy narratív pedagógia felépítése. Ugyanakkor ezek az ideiglenes centrumok kiegészülnek olyan történetekkel, melyek vagy egy-egy fontos szakemberhez kötődnek (bizonyos szempontból ők is főhősök Brunertől Robinsonig), vagy Vass Vilmos oktatói tevékenységével kapcsolatosak (ezek laza sztorik), vagy valamilyen oktatással érintkező jelenség megvilágítására alkalmas filmek, sportesemények. A könyv egésze ezek átgondolt (és érezhető, hogy sokszor újragondolt) szövevénye, amely összetartja a neveléstudományt, a személyes elhivatottságot, a tanári praxist és a neveléssel/nevelődéssel összefüggő történetek mikro- és makrovilágát.

Vass Vilmos könyve kétségtelenül inspiráló olvasmány, egy kiváló pedagógus tapasztalatának elméleti és személyes foglalata, amelyben óriási hangsúlyt kap az önreflexió. Azonnal észlelhető és tudatosítható az olvasás során, hogy ez a tapasztalati, mélyen a praxisba ágyazott tudásszerkezet nem formális, nem mechanikus és nem robotikus. Ugyanakkor a szerző jó értelemben véve rebellis oktató is, aki az adminisztratív terhek közepette is képes megőrizni a humorát („A humortalan pedagógus életveszélyes”, ugye), de ami legalább ennyire fontos, a tanítványaival szembeni alázatát. Ez a könyv nemcsak arról beszél, hogy egy szenvedélyes oktató miként látja a dolgokat a pedagógián keresztül, hanem arról is, hogy miképpen képes valaki – elvetve a tekintélyelvét – csapatjátékosként kreatív és gyermekközpontú maradni. És még sorolhatnánk az ehhez hasonló ismérveit, de azt ígértem, hogy megválaszolom a hipotetikus kérdést (bár már eddig is részben ezt tettem), miért Vass Vilmos lenne az oktatásügyi miniszter az én országomban.

Először is, Vass Vilmos *hiteles* elbeszélő. Bárki meggyőződhet róla, hogy amit mond, az ötletes, felhasználható, szakszerű, kipróbálható és aplikálható az oktatás különböző szintjein és tereiben. Javaslatai nemcsak észszerűek, hanem evolválódásra is alkalmasak. Másodszor, Vass Vilmos érzékeny elbeszélő. Amit *A pedagógia lelkében* elmond, nem önprofilozó szólam, nem feltétlenül önmagá-

nak szól, hanem a szó legnemesebb értelmében *tanítás*. Azt szeretné elérni nem kis empátiával, hogy gondoljuk át mi (kollégák, szülők, diákok, olvasók, mindenki), hogy mit is jelent tanítani, és hogyan alakítható ki és tartható fenn ebben a szituációhálózatban az oktatás kultúrája. Harmadszor, Vass Vilmos *felelős* elbeszélő. Nem állít semmit úgy, hogy maga ne lett volna része annak valamilyen formában, felelősséget vállal minden összefüggésért, ami a könyvben szerepel, az oktatáspolitikai dimenziót is beleértve. Negyedszer, Vass Vilmos érzékeny elbeszélő. Kivételes problémaérzékenységről tanúskodik *A pedagógia lelke*, olyan modalitással társulva, amely maximálisan figyelembe veszi a kognitív folyamatokon „túli” érzelmi tartományokat vagy „attitűdöket” a csoport és az egyének szintjén is. És persze ez a sor is folytatható volna.

Végezetül azonban azt kell hangsúlyozni, hogy Vass Vilmos *pozitív* elbeszélő és személyiség. (Erre mondják más diskurzusokban, hogy „szerethető karakter”). Ez a tulajdonság valóban átjön a könyv lapjain, és ennek itt most azért is van jelentősége, mert ez az elbeszélő egy olyan tanár, aki nap mint nap szembesül azokkal a kihívásokkal, melyek a könyv szellemi és materiális alkotóelemei. És ha feltennénk a kérdést, hogy lehet-e, érdemes-e vitatkozni a könyv bizonyos állításaival, akkor erre is egyértelműen igen a válasz. (Hiszen pusztán arra a kérdésre is, hogy az oktatás kognitív folyamat-e, máris többféle válasz adható.) Egy azonban bizonyos, amit Vass Vilmos könyve átgondol(tat), azt időnként meg kell írni, mert az, hogy a tanárok fogékonyak az aggyal kapcsolatos tévhitekre, csak az egyik a lehetséges ezer indok közül. *A pedagógia lelke* – innen nézve – valóban úgy működik, mint egy profi tudományszerűsítő munka, mert azok közül a legjobbak – mint Vass Vilmos könyve is – nem szimplán ismereteket közvetítenek, hanem – bár a racionalitás talaján állnak – olykor bizony szívszorító olvasmányok is egyben. Éppen ezért ezek a történetek velünk maradnak.

„Nemrég egy harmincéves osztálytalálkozón – írja könyvének végén Vass Vilmos – az egyik legvagányabb diákom [...] mindenki előtt azt mondta: azt becsülte bennem a legjobban, hogy emberként kezeltem őket, és így is viselkedtem velük. Nem csoda, hogy könnybe lábadt a szemem. Az attitűdök mellett hiszem, hogy az emberség a pedagógia lelkének meghatározó eleme. Ezt erősítette meg bennem egy külföldi utam során látott plakát is. A repülőtérrel a városba tartó busz épp egy tábla előtt állt meg, amelyen ez állt: »People more than profits.« – »Az emberek többet jelentenek, mint a profit.« Bár elsőre gazdasági üzenetnek tűnt, én mély pedagógiai tartalmat olvastam ki belőle.” (248) Bizhatunk-e abban, hogy ez az üzenet célba talál? Jó kérdés. Az mindenesetre megállapítható, hogy egy olyan oktatási rendszer, amely ezt nem tudatosítja, elveszti arculatát, és hosszabb távon halálra van ítéelve. Itt értjük meg azt is, hogy Vass Vilmos könyve miért használ erőteljes antropomorfizmusokat, amikor a pedagógiáról beszél: ha valaminek van lelke, akkor talán kevesebben hajlanak rá, hogy lebecsüljék vagy elpusztítsák...